INTERNATIONAL JOURNAL OF TECHNOLOGY AND ACADEMIC RESEARCH

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

KASBIY TA'LIMDA O'QUVCHILARNING MOTIVATSIYASINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK OMILLARI

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ УЧАЩИХСЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS IN ENHANCING STUDENT MOTIVATION IN VOCATIONAL EDUCATION

Muallif: **Qo'chqorov Jahongir Eshniyoz o'g'li**
Ish joyi: Sharof Rashidov tumani 2-son texnikumi Lavozimi:
Ishlab chiqarish ta'limi ustasi
E-mail: jqochqorov140@gmail.com
doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.23335396

Annotatsiya: Maqolada kasbiy ta'limda o'quvchilar motivatsiyasini oshirishning pedagogik va psixologik omillari nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ichki va tashqi motivatsiyaning xususiyatlari, o'quvchilarning kasbiy qiziqishini shakllantirish, o'z kuchiga ishonchini mustahkamlash, mustaqil faoliyatini rag'batlantirish hamda pedagog va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, ishlab chiqarish ta'limida amaliy topshiriqlar, kasbiy vaziyatlar, individual yondashuv va konstruktiv fikr-mulohazalardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish metodlariga asoslanadi. Natijada kasbiy ta'limda o'quvchilar motivatsiyasini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan pedagogik tavsiyalar ishlab chiqiladi.
Kalit so'zlar: kasbiy ta'lim, o'quvchilar motivatsiyasi, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, kasbiy qiziqish, o'ziga ishonch, pedagogik yondashuv, ishlab chiqarish ta'limi.

Аннотация: В статье теоретически анализируются педагогические и психологические факторы повышения мотивации учащихся в профессиональном образовании. Рассматриваются особенности внутренней и внешней мотивации, формирование профессионального интереса, развитие уверенности в собственных возможностях, стимулирование самостоятельной деятельности и значение взаимоотношений между преподавателем и обучающимися. Особое внимание уделяется применению практических заданий, профессиональных ситуаций, индивидуального подхода и конструктивной обратной связи в производственном обучении. Исследование носит теоретико-аналитический характер и основано на анализе, сравнении и обобщении научной литературы. Предлагаются педагогические рекомендации по поддержке учебной мотивации в системе профессионального образования.
Ключевые слова: профессиональное образование, мотивация учащихся, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, профессиональный интерес, уверенность в себе, педагогический подход, производственное обучение.

Abstract: This article provides a theoretical analysis of the pedagogical and psychological factors that enhance student motivation in vocational education. It examines intrinsic and extrinsic motivation, the development of vocational interests, learners' confidence in their abilities, independent learning, and the role of teacher–student relationships. Particular attention

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

is given to practical assignments, authentic vocational tasks, differentiated instruction, and constructive feedback in practical training. The study adopts a theoretical and analytical approach based on the examination, comparison, and synthesis of academic literature. It proposes pedagogical recommendations for supporting student motivation in vocational education.

Keywords: vocational education, student motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, vocational interest, self-efficacy, pedagogical approach, practical training.

1. Kirish

Kasbiy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mehnat bozori talablariga mos bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lgan, mustaqil fikrlaydigan hamda kasbiy faoliyatga tayyor mutaxassislarni shakllantirishdan iborat. Ushbu vazifani amalga oshirishda o‘quvchilarning ta’lim jarayoniga bo‘lgan munosabati, kasbga qiziqishi va o‘rganishga intilishi muhim ahamiyatga ega. Chunki o‘quvchi o‘z faoliyatining maqsadini anglaganida, o‘rganayotgan bilimlarining amaliy qiymatini tushunganida va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatini his qilganida ta’lim jarayonida faolroq ishtirok etishi mumkin.

Motivatsiya o‘quv faoliyatini boshlash, davom ettirish va belgilangan maqsadga erishishga yo‘naltiruvchi psixologik omillar majmuasidir. Kasbiy ta’limda motivatsiya nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish, balki amaliy topshiriqlarni bajarish, kasbiy muammolarni hal qilish va kelajakdagi mehnat faoliyatiga tayyorlanish bilan ham bog‘liq.

Edward L. Deci va Richard M. Ryan tomonidan ishlab chiqilgan o‘zini o‘zi belgilash nazariyasida inson motivatsiyasi avtonomiya, kompetentlik va boshqalar bilan ijobiy aloqadorlik kabi psixologik ehtiyojlar bilan izohlanadi [1]. Ushbu nazariyaga ko‘ra, o‘quvchilarning o‘z faoliyatida ma’lum darajada mustaqillikka ega bo‘lishi, vazifalarni bajarishga qodirligini his qilishi va qo‘llab-quvvatlovchi muhitda ta’lim olishi motivatsiyaning shakllanishiga yordam berishi mumkin.

Kasbiy ta’limda bu masala alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilar kasbni tanlash sabablari, avvalgi ta’lim tajribasi, qiziqishlari va kelajakdagi maqsadlari bilan farqlanadi. Shu sababli barcha o‘quvchilarga bir xil rag‘batlantirish usulini qo‘llash har doim ham kutilgan natijani bermaydi. Pedagogik faoliyatda o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish va ta’lim mazmunini kasbiy vazifalar bilan bog‘lash zarur.

2024-yilda chop etilgan kasbiy ta’limga oid tadqiqotda o‘quvchilarning motivatsion rivojlanishi, o‘zini o‘zi boshqarib o‘rganish muhiti va psixologik ehtiyojlari o‘rtasidagi munosabatlar o‘rganilgan [2]. Bu yo‘nalish kasbiy ta’limda motivatsiyani faqat rag‘bat yoki baho bilan emas, balki ta’lim jarayonining tashkil etilishi bilan birgalikda tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini oshirishga ta’sir etuvchi pedagogik va psixologik omillarni aniqlash hamda ularni ishlab chiqarish ta’limi amaliyotida qo‘llash yo‘llarini asoslash dolzarb ilmiy-pedagogik masala hisoblanadi.

2. Tadqiqotning maqsadi va vazifalari

Tadqiqotning maqsadi kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini oshirishga ta’sir etuvchi pedagogik va psixologik omillarni nazariy jihatdan asoslash hamda ishlab chiqarish ta’limi mashg‘ulotlarida qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- motivatsiyaning mazmuni va asosiy turlarini yoritish;
- o‘quvchilarning kasbiy qiziqishi va o‘ziga ishonchini shakllantiruvchi omillarni tahlil qilish;

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

- pedagogning ta’lim jarayonini tashkil etish usullari bilan o‘quvchi motivatsiyasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rib chiqish;
- ishlab chiqarish ta’limida motivatsiyani qo‘llab-quvvatlash usullarini tizimlashtirish;
- kasbiy ta’lim pedagoglari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Maqola nazariy-tahliliy tadqiqot shaklida tayyorlandi. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy o‘rganish, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Metodologik asos sifatida o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi, o‘quv motivatsiyasi va kasbiy ta’limda o‘zini o‘zi boshqarib o‘rganishga doir ilmiy tadqiqotlar olindi [1; 2].

Maqolada yangi tajriba yoki so‘rovnoma o‘tkazilgani da’vo qilinmaydi. Shu sababli undagi natijalar nazariy tahlildan chiqarilgan xulosalar va muallif tomonidan taklif etilgan metodik tavsiyalar sifatida talqin qilinishi lozim.

4. Adabiyotlar tahlili

O‘quv motivatsiyasi pedagogika va psixologiyaning muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biridir. Deci va Ryan ishlab chiqqan o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi motivatsiyani faqat faoliyatga undovchi kuch sifatida emas, balki uning sifati va manbalarini ham hisobga olgan holda tushuntiradi [1]. Ushbu yondashuvga ko‘ra, ichki qiziqish bilan bajariladigan faoliyat va tashqi talab yoki mukofot ta’sirida bajariladigan faoliyat bir-biridan farq qiladi.

Held va Mejehning 2024-yildagi tadqiqoti kasbiy ta’lim oluvchilarning motivatsion dinamikasini o‘zini o‘zi boshqarib o‘rganishga yo‘naltirilgan muhit bilan bog‘liq holda tahlil qilgan. Tadqiqotda o‘quvchilarning mustaqillik, kompetentlik va ijtimoiy aloqadorlik ehtiyojlari motivatsion tajribalari bilan bog‘liq omillar sifatida ko‘rib chiqilgan [2]. Bu natijalar pedagogik muhitning o‘quvchi motivatsiyasini shakllantirishdagi o‘rniga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Howard va hammualliflarning 2021-yildagi meta-tahlili esa o‘quv motivatsiyasining turli shakllari ta’lim natijalari, farovonlik, maqsadga intilish va faoliyatni davom ettirish bilan qanday bog‘lanishini umumlashtiradi [3]. Mazkur yondashuv motivatsiyani faqat uning miqdori bilan emas, balki o‘quvchining nima sababdan o‘rganayotganligi bilan ham baholash zarurligini asoslaydi.

Shunday qilib, o‘rganilgan adabiyotlar motivatsiyani o‘quvchining shaxsiy xususiyatlari, kasbiy maqsadlari va ta’lim muhitining o‘zaro ta’siri natijasida shakllanadigan murakkab jarayon sifatida tahlil qilish imkonini beradi. Biroq xorijiy tadqiqotlar natijalarini O‘zbekiston texnikumlari sharoitiga bevosita ko‘chirish mumkin emas. Ularni mahalliy ta’lim dasturlari, kasblarning xususiyatlari va o‘quvchilar ehtiyojlarini hisobga olgan holda qo‘llash lozim.

5. Natijalar va muhokama

5.1. O‘quv motivatsiyasining mazmuni va turlari

O‘quv motivatsiyasi — ta’lim oluvchini bilim olishga, ko‘nikmalarni egallashga va belgilangan natijaga erishishga undaydigan ichki ehtiyojlar, qiziqishlar, maqsadlar hamda tashqi ta’sirlar tizimidir. Kasbiy ta’limda motivatsiya o‘quvchining tanlagan kasbiga munosabati, mashg‘ulotlarda ishtiroki, amaliy topshiriqlarni bajarishga intilishi va mustaqil o‘rganishga tayyorligida namoyon bo‘ladi.

Motivatsiyaning ikki asosiy ko‘rinishini farqlash mumkin.

Ichki motivatsiya — o‘quvchining faoliyatni unga qiziq bo‘lgani, yangi bilimlarni egallashni istagani yoki mahoratini oshirishdan qoniqish olgani uchun bajarishidir. Masalan, texnik qurilmaning ishlash prinsipini tushunishga qiziqqan o‘quvchi qo‘shimcha ma’lumot izlaydi yoki amaliy topshiriqni bir necha usulda bajarishga urinadi.

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

Tashqi motivatsiya — faoliyatning baho, mukofot, rag‘bat, ijtimoiy e’tirof yoki muayyan talabni bajarish kabi tashqi omillar bilan bog‘liq bo‘lishidir. Masalan, o‘quvchi topshiriqni yuqori baho olish yoki amaliy ishini belgilangan muddatda yakunlash uchun bajarishi mumkin.

Ushbu ikki motivatsiya turi doimo bir-biriga qarama-qarshi bo‘lavermaydi. Tashqi talablar ham o‘quvchi tomonidan mazmunan qabul qilinib, uning kasbiy maqsadlari bilan bog‘lanishi mumkin. Shu sababli pedagogning vazifasi faqat tashqi rag‘batlardan foydalanish emas, balki o‘quvchiga o‘rganilayotgan bilim va ko‘nikmalarning shaxsiy hamda kasbiy qiymatini anglatishdan iborat.

5.2. Motivatsiyani oshiruvchi pedagogik omillar

Kasbiy ta’limda o‘quvchilarning motivatsiyasini qo‘llab-quvvatlash ta’lim jarayonining qanday tashkil etilishiga bevosita bog‘liq. Quyidagi pedagogik omillar muhim hisoblanadi.

1. Ta’lim mazmunining kasbiy faoliyat bilan bog‘liqligi. O‘quvchi nazariy bilimning kelajakdagi ish faoliyatida qanday qo‘llanishini tushunsa, mavzuning amaliy qiymatini yaxshiroq anglaydi. Shu bois nazariy tushunchalarni kasbiy vaziyatlar va real ish jarayonlariga oid misollar bilan izohlash maqsadga muvofiq.

2. Amaliy topshiriqlardan foydalanish. Ishlab chiqarish ta’limida o‘quvchilar faqat tayyor ko‘rsatmalarni takrorlamasdan, vazifani rejalashtirish, usul tanlash va natijani tekshirish imkoniyatiga ham ega bo‘lishi kerak. Topshiriqlar o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos, lekin ularni rivojlanishga undaydigan darajada murakkab bo‘lishi lozim.

3. Individual yondashuv. O‘quvchilarning qiziqishi, bilim darajasi, o‘rganish sur’ati va kasbiy maqsadlari turlicha bo‘lishi mumkin. Shuning uchun pedagog topshiriqlarni bosqichlarga ajratishi, zarur hollarda qo‘shimcha ko‘rsatmalar berishi va tayyorligi yuqori bo‘lgan o‘quvchilarga murakkabroq vazifalar taklif qilishi mumkin.

4. Konstruktiv fikr-mulohaza. Fikr-mulohaza o‘quvchining shaxsiyatini emas, uning bajargan ishini va keyingi rivojlanish imkoniyatlarini baholashi kerak. “Siz buni bilmaysiz” kabi umumiy baho o‘rniga, “Topshiriqning birinchi bosqichi to‘g‘ri bajarildi, keyingi bosqichda esa ko‘rsatmalar ketma-ketligini qayta tekshirish kerak” kabi aniq tavsiya berish foydaliroq.

5. Faol ishtirok va tanlov imkoniyati. Mashg‘ulotning ayrim qismlarida topshiriq usulini tanlash, ish bosqichlarini rejalashtirish yoki natijani taqdim etish shaklini belgilash imkoniyati o‘quvchining mas’uliyatini oshirishi mumkin. Bunda tanlov o‘quv dasturi, texnik talablar va xavfsizlik qoidalari doirasida bo‘lishi shart.

6. Ijobiy pedagogik muhit. O‘quvchi savol berish, xatosini tan olish va yordam so‘rash mumkinligini his qilishi muhim. Xatolarni kamsitish vositasiga aylantirmasdan, ularni tahlil qilish va to‘g‘rilash imkoniyati sifatida ko‘rish ta’lim jarayonidagi faol ishtirokni qo‘llab-quvvatlaydi.

5.3. Motivatsiyaga ta’sir etuvchi psixologik omillar

Pedagogik metodlar o‘quvchining psixologik ehtiyojlarini hisobga olgan holda qo‘llanilgandagina kutilgan foydani berishi mumkin. Kasbiy ta’limda quyidagi psixologik omillarni e’tiborga olish zarur.

O‘ziga ishonch va kompetentlik hissi. O‘quvchi topshiriqni bajarish uchun zarur bilim va ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich egallayotganini sezishi kerak. Juda murakkab vazifalarni yetarli tayyorgarliksiz berish muvaffaqiyatsizlik hissini kuchaytirishi mumkin. Aksincha, bosqichli mashqlar, tushunarli mezonlar va rivojlanishni ko‘rsatuvchi fikr-mulohazalar o‘quvchiga o‘z imkoniyatlarini anglashga yordam beradi.

Mustaqillik ehtiyoji. O‘quvchiga o‘z faoliyatini rejalashtirish va natijasini baholash imkoniyatini berish uning mas’uliyatini shakllantirishga ko‘maklashadi. Mustaqillik barcha

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

talablarni bekor qilish emas, balki belgilangan maqsad doirasida ongli tanlov va qaror qabul qilish imkoniyatidir.

Kasbiy o‘zlikni anglash. O‘quvchi o‘zini kelajakdagi kasb egasi sifatida tasavvur qilishi, shu kasb uchun zarur ko‘nikmalarni anglab yetishi va ularni rivojlantirishga intilishi muhim. Kasb vakillari bilan uchrashuvlar, kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish va bajarilgan ishlarni namoyish etish ushbu jarayonni qo‘llab-quvvatlashi mumkin.

Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash. O‘qituvchi, guruhdoshlar va oilaning munosabati o‘quvchining ta’limga bo‘lgan munosabatiga ta’sir qilishi mumkin. Hamkorlikdagi topshiriqlar o‘quvchilarga bir-biridan o‘rganish imkonini beradi. Bunda har bir o‘quvchining hissasi ko‘rinadigan bo‘lishi va guruh ichidagi mas’uliyat adolatli taqsimlanishi zarur.

Maqsadning aniqligi. O‘quvchi nima uchun muayyan topshiriqni bajarayotganini va natija qanday mezonlar asosida baholanishini bilishi kerak. Aniq maqsadlar faoliyatni rejalashtirish va o‘z natijasini tekshirishni osonlashtiradi.

Bu omillar o‘zaro bog‘liqdir. Masalan, kasbiy vazifa o‘quvchiga qiziqarli tuyulishi mumkin, biroq uni bajarish uchun zarur tayanch bilimlar yetishmasa, qiziqish vaqt o‘tishi bilan susayishi ehtimoli bor. Shu sababli motivatsiyani rivojlantirishda qiziqish, tayyorgarlik, mustaqillik va pedagogik yordam o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash zarur.

5.4. Ishlab chiqarish ta’limida motivatsiyani rivojlantirish

Ishlab chiqarish ta’limining o‘ziga xosligi shundaki, o‘quvchi nazariy bilimlarni amaliy harakatlar orqali mustahkamlaydi. Shu sababli motivatsiyani oshirish uchun topshiriqlarning kasbiy mazmuni, bajarish jarayonidagi mustaqillik va natijani baholash mezonlariga alohida e’tibor berish lozim.

Masalan, amaliy mashg‘ulotda o‘quvchilarga faqat tayyor algoritmni takrorlash topshirig‘ini berish bilan cheklanmasdan, bajarilgan ish sifatini tekshirish, yuzaga kelgan muammoning sababini aniqlash va muqobil yechimlarni muhokama qilish ham taklif etilishi mumkin. Bunda o‘qituvchi zarur yo‘riqnomalarni beradi, lekin o‘quvchining mustaqil fikrlashi uchun ham imkoniyat yaratadi.

Motivatsiyani qo‘llab-quvvatlashda quyidagi usullarni qo‘llash mumkin:

- Kasbiy vaziyatlarni modellashtirish: o‘quvchilarga kelajakdagi ish faoliyatida uchrashi mumkin bo‘lgan vazifalarni taqdim etish.
- Loyiha asosida o‘qitish: muayyan amaliy muammoni hal qilishga qaratilgan kichik loyihalarni tashkil etish.
- Bosqichli topshiriqlar: murakkab vazifani o‘zaro bog‘langan, bajarilishi mumkin bo‘lgan qismlarga ajratish.
- O‘zini o‘zi baholash: o‘quvchilarga ish natijasini belgilangan mezonlar bilan taqqoslashni o‘rgatish.
- Kasbiy yutuqlarni e’tirof etish: o‘quvchining harakatlari, rivojlanishi va vazifani sifatli bajarishini aniq dalillar asosida qayd etish.
- Guruhli hamkorlik: o‘quvchilarga umumiy vazifa doirasida rollarni taqsimlash va natija uchun birgalikda mas’uliyat olish imkonini berish.

Ushbu usullarni qo‘llashda topshiriqlar o‘quvchilarning tayyorgarligiga mos bo‘lishi, baholash mezonlari oldindan tushuntirilishi va mehnat xavfsizligi talablari to‘liq saqlanishi kerak.

5.5. Motivatsiyani oshirishning taklif etilayotgan pedagogik modeli

Nazariy tahlil asosida kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini qo‘llab-quvvatlash uchun quyidagi bosqichli model taklif etiladi.

1. Qiziqishni uyg‘otish

Kasbning ahamiyati va topshiriqning amaliy qiymatini tushuntirish

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

2. Maqsadni belgilash
Kutilayotgan natija va baholash mezonlarini aniqlashtirish
3. Faoliyatni qo‘llab-quvvatlash
Amaliy topshiriq, mustaqil tanlov va zarur pedagogik yordam
4. Natijani baholash
Aniq mezonlar asosida tahlil va konstruktiv fikr-mulohaza
5. Keyingi rivojlanishni rejalashtirish
Yutuqlarni mustahkamlash va rivojlantiriladigan ko‘nikmalarni belgilash

1-rasm. Kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini qo‘llab-quvvatlash modeli.

Taklif etilgan model motivatsiyani alohida rag‘batlantirish chorasi sifatida emas, balki ta’lim jarayonining barcha bosqichlariga bog‘liq pedagogik jarayon sifatida ko‘rib chiqadi. Modelning asosiy xususiyati o‘quvchining qiziqishini uyg‘otishdan boshlangan faoliyatni natijani anglash va keyingi rivojlanishni rejalashtirishgacha izchil tashkil etishdir.

Model nazariy tahlil asosida ishlab chiqilgan. Uning samaradorligini aniqlash uchun kelgusida texnikum o‘quvchilari ishtirokida kuzatuv, so‘rovnoma va amaliy natijalarni taqqoslashga asoslangan empirik tadqiqot o‘tkazish mumkin.

6. Amaliy tavsiyalar

Kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini oshirish uchun quyidagi tavsiyalar maqsadga muvofiq:

1. Har bir mashg‘ulot boshida o‘quv maqsadini va uning kasbiy faoliyatdagi ahamiyatini tushuntirish.
2. Nazariy bilimlarni amaliy topshiriqlar va kasbiy vaziyatlar bilan bog‘lash.
3. O‘quvchilarning tayyorgarlik darajasiga mos, bosqichma-bosqich murakkablashadigan vazifalarni ishlab chiqish.
4. O‘quvchining shaxsiyatini emas, bajargan ishini va rivojlanish imkoniyatlarini baholash.
5. Mustaqil qaror qabul qilishga imkon berish bilan birga, zarur pedagogik yordamni ta’minlash.
6. O‘quvchilarga o‘z ishlarini aniq mezonlar asosida baholashni o‘rgatish.
7. Kasbiy qiziqishi sust bo‘lgan o‘quvchilar bilan individual suhbatlar o‘tkazib, ularning qiyinchiliklari va maqsadlarini aniqlash.
8. Motivatsiyani faqat baho yoki mukofot bilan cheklamasdan, kasbiy o‘sish, mustaqillik va muvaffaqiyat tajribasi bilan bog‘lash.
9. Qo‘llanilgan metodlarning natijasini kuzatib, zaruratga qarab ta’lim usullarini takomillashtirish.

Tavsiyalarni amalga oshirishda o‘quvchilarning individual xususiyatlari, kasbiy yo‘nalishi va ta’lim muassasasining imkoniyatlari hisobga olinishi lozim.

7. Xulosa

Kasbiy ta’limda o‘quvchilar motivatsiyasini oshirish pedagogik va psixologik omillarning o‘zaro ta’siriga bog‘liq murakkab jarayondir. O‘quvchining kasbga qiziqishi, o‘z kuchiga ishonchi, mustaqil faoliyat yuritish imkoniyati va pedagogik muhitni qanday qabul qilishi uning ta’lim jarayonidagi ishtirokiga ta’sir qilishi mumkin.

Nazariy tahlil asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Birinchidan, ichki va tashqi motivatsiya o‘quv faoliyatining turli jihatlarini tushuntiradi. Tashqi rag‘batlardan foydalanish mumkin, biroq o‘quvchiga kasbiy bilim va ko‘nikmalarning amaliy ahamiyatini anglatish ham muhimdir.

Ikkinchidan, amaliy topshiriqlar, kasbiy vaziyatlar, individual yondashuv va konstruktiv fikr-mulohaza motivatsiyani qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi pedagogik vositalardir.

ISSN: 2224-6878 | Pakistan Volume 6, No. 10.

IF: 14.91 | 2026 http://waerasia.org/index.php/ijtar

Uchinchidan, o‘quvchining kompetentlik hissi, mustaqillik ehtiyoji, kasbiy maqsadlari va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlanishi ta’limga bo‘lgan munosabatini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi.

To‘rtinchidan, ishlab chiqarish ta’limida o‘quvchilarga amaliy muammolarni hal qilish, o‘z natijalarini tahlil qilish va keyingi rivojlanish maqsadlarini belgilash imkonini berish maqsadga muvofiq.

Beshinchidan, motivatsiyani oshirish bo‘yicha pedagogik choralar muntazam kuzatuv va tahlil bilan birga olib borilishi kerak. Muayyan usulning samaradorligini oldindan mutlaq deb baholash emas, balki uning natijalarini aniq mezonlar asosida tekshirish zarur.

Umuman olganda, kasbiy ta’limda motivatsiyani rivojlantirish o‘quvchini faqat topshiriqlarni bajarishga undash emas, balki uning kasbiy maqsadlarini anglashiga, o‘z imkoniyatlariga ishonch hosil qilishiga va uzluksiz o‘rganishga tayyor bo‘lishiga ko‘maklashishdir. Bunday yondashuv professional ta’limning amaliy yo‘nalishini kuchaytirish va o‘quvchilarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash uchun nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
2. Held, T., & Mejeh, M. (2024). Students’ motivational trajectories in vocational education: Effects of a self-regulated learning environment. Heliyon, 10(8), e29526. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e29526
3. Howard, J. L., Bureau, J., Guay, F., Chong, J. X. Y., & Ryan, R. M. (2021). Student Motivation and Associated Outcomes: A Meta-Analysis From Self-Determination Theory. Perspectives on Psychological Science, 16(6), 1300–1323. https://doi.org/10.1177/1745691620966789
4. Cents-Boonstra, M., Lichtwarck-Aschoff, A., Denessen, E., Haerens, L., & Aelterman, N. (2019). Identifying motivational profiles among VET students: Differences in self-efficacy, test anxiety and perceived motivating teaching. Journal of Vocational Education & Training, 71(4), 600–622. https://doi.org/10.1080/13636820.2018.1549092
5. Misbah, Z., Gulikers, J., Maulana, R., & Mulder, M. (2015). Teacher interpersonal behaviour and student motivation in competence-based vocational education: Evidence from Indonesia. Teaching and Teacher Education, 50, 79–89. https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.04.007